

Kávás. 1171-ben *Kauas*, mai írás és olvasat szerint *Kávás* egy szolga neve a Bakonybéli Apátság Gananna prédiúmán (ÁÚO. 1: 67). Mivel eléggé nyilvánvaló, hogy ilyen, illetve hasonló neveket akkoriban se keresztségben kapták, fel lehet tennünk, hogy jelentéstanilag motivált vagy családban öröklődő név volt (GYÖRFFY GYÖRGY szíves szóbeli közlése). Ez esetleg külső testi tulajdonság vagy jellegzetes foglalatosság, mesterség nyomán tapadt a családhoz, vagy egyszerű ra-

gadványnev, melyet ugyanilyen okokból érdemelt ki az egyén. Ám bármi legyen is a magyarázat, szerintem legvalószínűbb az, hogy foglalkozásnévből keletkezett névvel van dolgunk. Hogy az ilyenforma nevek nem lehettek teljesen ritkák, bizonyíthatják a Dömösi Apátság 1138. évi összeírásában olvasható *Capas, Ebus, Hodus, Kuteles, Kutos, Muncas, Wasoas ~ Wasas ~ Wosos* stb. is (LEDERER EMMA, Szöveggyűjtemény Magyarország történetének tanulmányozásához. I. Bp., 1964. 184—93; vö. FEHÉRTÓI KATALIN, Árpád-kori kis személynévtár. Bp., 1983.).

A *káva* — szótáraink korántsem teljes felsorolása szerint — számos tárgy fontos, ha nem épp legfontosabb alkotórésze. Ki ne hallott volna a kút, malom, véka, szita, rosta, halászháló ká-vájáról, hogy csak a legismertebbeket említsük (vö. ÉrtSz. 3: 786, EMSzT. 6: 263—4). Régi feljegyzésekben a hintó és a szekér ká-vájáról is olvashatunk, éspedig így: 1597: „Regj hinto tenegelestwl, rudastul *kavastul*. Mas regj hinto rudastul derekastul oh bwrrel buritoth”, 1638: „Egy tarszekerre valo ernio vagy *kava*” (Oklsz. 594). Az idézett esetekben feltehetően a hintó fedeléről (vö. fedeles hintó), illetve a szekereken használt ekhóról van, illetve lehet szó. A Szamosközben a harang „köpenyét” is *káva*-nak mondják (SzamSz. 1: 465). A kávakészítés így számos tárgy előállításának fontos, sőt kiemelkedő munkaszakasza, ezért nehéz megmondani, kik is lehettek, akiket a magyar régiségben *kávás*-nak, *kávások*-nak, azaz kávakészítőnek neveztek. Szatmárban emberemlékezet óta ácsok, ritkábban bognárok, azaz kerékgyártók csinálják a kútkávát, ezért úgy hiszszük, nem helytelen feltevés részünkről, ha a kávmesterség magyarázatát is itt, ezen a tájon keressük, jöllehet ezúttal nem tudunk biztos megoldást ajánlani.

Így sem felesleges utalnunk rá, hogy a *Kávás* személynév figyelemre méltatásával az e körbe tartozó helynevek magyarázatára is új lehetőség nyílik. Nem utasíthatjuk el és nem zárhatjuk ki mereven, hogy két Kávás községünk (Közép-Szolnok, Zala m.) neve is esetleg puszta személynévből keletkezett. Az pedig teljesen biztosra vehető, hogy az EMSzT. 6: 264. lapján említett *Kávás völgye* név is onnan származik, hogy a területnek egykor *Kávás* (vagy *Kávási ~ Kávásy*) nevű egyén volt a gazdája, tulajdonosa. Meggyőzően támaszthatja alá feltevésünket az Ugocsa megyei Halmi határában található *Kávás-vár* neve is, mely építtetője, a XVI. században élt Kávásy Kristóf emlékét őrzi (I. SZABÓ ISTVÁN, Ugocsa m. 369), így végeredményben tehát a *Kávásy* vezetéknevből keletkezett. A legnyilvánvalóbban azért így, és nem *Kávásy-vár* alakban, mert egészen biztosra vehető, hogy a névadót a nép már életében is *Kávás*-nak nevezte, illetve e néven őrizte meg emlékezetében. (A középkorban azonban *Kávás* személynév *Kávaskúti*-val is váltakozhatott, I. GYÖRFFY, TörtFöldr. 1: 322 *Kávás(kút)* a.)

KÁVÁSSY SÁNDOR